

सुचना :- १. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

Sect No. _____

२. उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात

प्र.१. केस स्टडी - खालील पाच प्रश्नांची उत्तरे द्या: (प्रत्येकी ३ गुण):

१५

डिजिटल मीडियामध्ये 26% FDI ही भारताच्या बातम्यांसाठी वाईट गोष्ट आहे

2006 मध्ये, न्यूज एजन्सी रॉयटर्सने सेकंड लाइफ नावाच्या आभासी जगात एक ब्यूरो स्थापन केला आणि व्यासपीठावर पूर्णवेळ रिपोर्टर नियुक्त केला. 2008 मध्ये, त्याने ब्यूरो बंद केला. 2017 मध्ये, InShorts, एक न्यूज ॲप जे ताज्या बातम्यांच्या घडामोडींचा संक्षिप्त सारांश प्रदान करते, टायगर ग्लोबलकडून \$5 दशलक्ष जमा केले. या महिन्याच्या सुरुवातीला, डेलीहंट, एक न्यूज एग्रीगेटर, सुमारे \$25 दशलक्ष निधी फेरीचा भाग म्हणून \$3 दशलक्ष जमा केले. डेलीहंट विविध वृत्त प्रकाशनांमधून बातम्यांचे लेख प्रकाशित करते आणि वनइंडिया या भारतीय भाषेतील न्यूज पोर्टलमध्ये बहुसंख्य भागभांडवल देखील आहे. 2015 मध्ये, रुपर्ट मर्डोकच्या न्यूज कॉर्पोरेशनने VCCircle हे भारतीय डिजिटल प्रकाशन विकत घेतले जे भारतातील उद्यम भांडवल आणि खाजगी इक्विटी गुंतवणूकीच्या जागेवर लक्ष केंद्रित करते.

इंटरनेटबद्दल इतके वेगळे काय आहे की व्यवसाय जे करतात ते निश्चित व्याख्येला नकार देतात: फक्त तुम्ही तुमच्या वेबसाइटवर पॉडकास्ट चालवल्यामुळे तुम्हाला रेडिओ वेबसाइट बनत नाही. तुम्ही काही लाइव्ह स्ट्रीम करता किंवा व्हिडिओ होस्ट करता, याचा अर्थ तुम्ही ब्रॉडकास्टर आहात असा होत नाही. केवळ तुम्ही आभासी जगाला बातम्या पुरवल्यामुळे तुम्हाला आभासी जगाची वृत्तसंस्था बनवत नाही. वापरकर्त्यांना ताज्या बातम्यांची सखोल माहिती मिळवण्यासाठी फक्त क्विझ असलेल्या वेबसाइटचे तुम्ही वर्गीकरण कसे कराल? इंटरनेटवरील बातम्यांचे नियमन करण्यापूर्वी, भारत सरकारने इंटरनेटच्या स्वरूपाचा विचार केला पाहिजे: ते प्रिंट, टीव्ही किंवा रेडिओ किंवा यापैकी काही किंवा सर्व गोष्टी आहेत?

डिजिटल जगाचे आकार बदलणारे स्वरूप ऑडिओ, व्हिडिओ, मजकूर आणि परस्परसंवादाच्या संयोजनासाठी वापरकर्त्यांना रेडिओ, टेलिव्हिजन आणि प्रिंटच्या पारंपारिक व्याख्या कधीही समाविष्ट करू शकत नाही अशा प्रकारे सामग्री प्रदान करण्यास अनुमती देते.

त्यामुळेच सरकारने डिजिटल मीडियातील थेट परकीय गुंतवणुकीवर निर्बंध घालण्याचा घेतलेला निर्णय पचनी पडणे कठीण आहे. कॅबिनेट नोटमधील घोषणा देखील गोंधळलेली दिसते: त्यात प्रथम उल्लेख आहे की एफडीआय धोरण 49% एफडीआयला परवानगी देते "बातम्या आणि चालू घडामोडी" टीव्ही चॅनेलच्या लिंकिंगसाठी, "अपलोडिंग/स्ट्रीमिंगसाठी 26% एफडीआयला परवानगी आहे" असे म्हणण्यापूर्वी प्रिंट मीडियाच्या धर्तीवर डिजिटल मीडियाद्वारे बातम्या आणि चालू घडामोडींचे. विचार करण्यासारखे काही इतर मुद्दे:

1. 100% एफडीआयला परवानगी देण्याच्या पूर्वीच्या परिस्थितीच्या विरुद्ध, 26% पर्यंत एफडीआय मर्यादित करून हे नियम प्रत्यक्षात डिजिटल मीडियामधील FDI मर्यादा कमी करतात. अनेक प्लॅटफॉर्म, डिजिटल न्यूज व्हेचर आणि एग्रीगेटर्सनी भूतकाळात निर्बंधांशिवाय परदेशी गुंतवणूकदार आणि खाजगी व्हेचर कॅपिटल फंडांकडून पैसे उभे केले आहेत. होय, पारंपारिक माध्यमांच्या तुलनेत नियामक नॉन-लेव्हल प्लेइंग फील्ड होते, परंतु 100% दराने FDI ला परवानगी देऊन पारंपारिक माध्यम व्यवसायांचे नियमन रद्द करण्याऐवजी, सरकारने त्यांच्यासाठी नियमन वाढवले आहे.

2. विनियम स्पष्टीकरणासाठी खुले असतील: हे निर्बंध इंटरनेटवर कसे लागू होतील हे स्पष्ट नाही. ते केवळ बातम्या सामग्री निर्मात्यांना लागू होतील की त्यांना एकत्रित करणाऱ्या प्लॅटफॉर्मवर? ते फक्त व्हिडिओ स्ट्रीमिंग व्यवसायांसाठी किंवा YouTube वर व्हिडिओ अपलोड करणाऱ्यांवर लागू होतील? ताज्या बातम्या आणि चालू घडामोडींवर ऑडिओ सामग्री असलेल्या IVM पॉडकास्टसारख्या पॉडकास्टिंग सेवांवर काय परिणाम होईल?

3. बातम्या एकत्रित करणाऱ्यांवर कसा परिणाम होईल? फक्त डेलीहंटच नाही तर गुगल न्यूज, फेसबुक, रेडिट आणि यूट्यूबवर एकूण बातम्यांची सामग्री आहे. हे FDI निर्बंध त्या ॲप्लिकेशन्स आणि वेबसाइट्सना लागू होतील जे

एकत्रित बातम्या देतात? बातम्यांचा सारांश देणार्या InShorts सारख्या सेवोंचे काय?

4. प्रवाहित करणे आणि अपलोड करणे ही दोन भिन्न कार्ये आहेत: अपलोड करणे हे अपलिकिंगसारखे नाही आणि अपलोड होत असलेल्या सामग्रीमध्ये प्रवाहाचा समावेश असू शकतो किंवा नसू शकतो. काही संवेदनशील सामग्रीचे थेट प्रवाह नियंत्रित करण्यासाठी हे निर्बंध इंटरनेटवरील प्रसारणावर (ज्यामध्ये टीव्ही चॅनेलचे थेट प्रवाह ऑनलाइन सामायिक केले जात आहेत) लागू करायचे असल्यास, ते अशा प्रकारे अपलोड केल्या जात असलेल्या व्हिडिओ सामग्रीवर लागू होऊ नयेत. ते थेट नाही. स्ट्रीमिंग व्हिडिओ हे ब्रॉडकास्टसारखेच असते आणि जेव्हा तो स्ट्रीम केला जातो तेव्हा तो सामान्यतः पाहिला जातो.

5. हे मजकूर-आधारित साइटवर लागू होते का? मजकूर अपलोड केलेल्या/स्ट्रीमिंग सामग्रीशी ब्रॉडकास्टचा विरोधाभास असल्याचे दिसते, परंतु सर्व सामग्री ऑनलाइन अपलोड केली जाते, मग ती व्यावसायिक संस्थांद्वारे किंवा स्वतः वापरकर्त्यांद्वारे अपलोड केली जाते. मजकूर-आधारित वेबसाइट या निर्बंधांच्या कक्षेबाहेर असतील की नाही हे स्पष्ट नाही.

6. न्यूज वेबसाइट्स आणि ॲप्सचे काय ज्यांनी आधीच 26% पेक्षा जास्त निधी जमा केला आहे? त्यांना आता इक्विटी परत खरेदी करावी लागेल का? परदेशी प्रकाशने/माध्यम संस्थांनी अधिग्रहित केलेल्या बातम्यांच्या वेबसाइट्सचे काय?

7. वेगवेगळ्या संस्थांसाठी वेगवेगळे नियम: आज टीव्ही चॅनल, जे डीटीएचवर बातम्या प्रसारित करते, त्यांना 49% विदेशी इक्विटी वाढवण्याची परवानगी आहे. काही प्रकरणांमध्ये, या घटकांचे प्रवर्तक गट ही सामग्री संबंधित कंपनीला ऑनलाइन प्रवाहित करण्यासाठी परवाना देतात आणि परवाना/सिंडिकेशन शुल्क गोळा करतात. अशा प्रकारे, समान सामग्रीसाठी, दोन भिन्न संस्थांसाठी, 49% आणि 26% FDI ची विभेदक मर्यादा आता वैध असेल.

8. भारताबाहेर मीडिया व्यवसायाची नोंदणी करणे चांगले: भारतीय वाचकांना सेवा देऊ इच्छिणाऱ्या वृत्तसंस्थांसाठी, भारत सरकारचा संदेश असा आहे की भारताबाहेर नोंदणी करणे आणि भारतात एक संलग्न/उपकंपनी संस्था स्थापन करणे अधिक अर्थपूर्ण आहे, किंवा अगदी फक्त एक ब्युरो.

काही वर्षांपूर्वी, मला एका डिजिटल मीडिया संस्थापकाचा कॉल आला ज्यांना डिजिटल मीडिया उद्योजकांची संघटना तयार करण्याच्या कल्पनेवर चर्चा करायची होती. त्यांच्या कंपनीला नुकतीच एक क्षुल्लक कायदेशीर नोटीस मिळाली होती, आणि ऑनलाइन बातम्या व्यवसायांना स्वतंत्रपणे मान्यता मिळाल्यास आणि त्यांना मान्यता मिळाल्यास त्यांना सरकारकडून अशा छळापासून संरक्षण मिळेल की नाही याबद्दल ते विचार करत होते. ही एक भयानक कल्पना होती. वस्तुस्थिती अशी आहे की व्यक्तींना भारतातील कंपन्यांपेक्षा, मीडिया व्यवसायांपेक्षा अधिक संरक्षण आणि अधिक स्वातंत्र्य आहे. न्यूजप्रिंटची आयात किंवा विक्री नियंत्रित करणे असो, सरकारी जाहिरातींवर निर्बंध घालणे असो किंवा कर छापे असो, सरकारकडे मीडिया आणि त्यातील सामग्री नियंत्रित करण्यासाठी अनेक लिव्हर्स आहेत.

निधी उभारण्याची क्षमता, विशेषतः अशा वातावरणात जिथे मीडिया व्यवसाय कमाईसाठी संघर्ष करत आहेत, हा असा दुसरा पर्याय आहे. वृत्त माध्यमांमध्ये 26% FDI ला लागू केल्याने, भारत सरकारने स्वतःला तो फायदा दिला आहे आणि यामुळे मीडिया व्यवसायांची त्यांच्या वाचकांना सेवा देण्याची क्षमता मर्यादित होईल.

- डिजिटल मीडियामध्ये एफडीआयचे नवीन धोरण काय आहे?
- स्ट्रीमिंग आणि अपलोडिंगमध्ये काय फरक आहे
- बातम्या एकत्रित करणारे काय आहेत? उदाहरणे द्या.
- सरकार मीडियावर अनेक प्रकारे नियंत्रण कसे ठेवू शकते?
- डिजिटल मीडियाचे आकार बदलणारे स्वरूप काय आहे?

प्रश्न २. अ) स्वच्छ भारत अभियान आणि त्याचा परिणाम सांगा.

ब) महिला आणि बाल विकास आणि अल्पसंख्यांक व्यवहार मंत्री स्मृती इराणी यांची

१

माहिती द्या.

किंवा

- प्रश्न २. क) जलसंकट ही देशासमोरील मोठी समस्या आहे का स्पष्ट करा. ०८
ब) मुलायमसिंह यादव यांची थोडक्यात माहिती लिहा. ०७

- प्रश्न ३. अ) महाराष्ट्र नवनिर्माण सेना हा प्रादेशिक पक्ष आणि त्याची सुरुवातीपासून आतापर्यंतची वाढ सांगा. ०८
ब) आंतरराष्ट्रीय न्यायालयातील कुलभूषण जाधव प्रकरणाचे वर्णन करा. ०७

किंवा

- प्रश्न ३. क) ब्लू व्हेल आणि PUBG च्या विशेष संदर्भात गेमिंग उपयोग आणि त्याचे भविष्य यांचे वर्णन करा. ०८
ड) जगभरातील पत्रकांद्वारे वारंवार वापरले जाणारे मोबाईल ॲप्लिकेशन ॲप्स स्पष्ट करा. ०७

- प्रश्न ४. अ) तिहेरी तलाक विधेयक व त्याचा महिला सक्षमीकरणामुळे होणारा परिणाम स्पष्ट करा. १५

किंवा

- प्रश्न ४. ब) महाराष्ट्रातील सध्याच्या राजकीय गतिमानतेची सविस्तर चर्चा करा. १५

- प्रश्न ५. टिपा लिहा. (कोणत्याही तीन) १५

१. संवर्धित वास्तविकता विरुद्ध आभासी वास्तविकता
२. राहूल गांधी यांची व्यक्तिरेखा
३. केंद्रिय अर्थसंकल्प २०२२
४. आरे-वाचवा आंदोलन
५. मेधा पाटकर आणि नर्मदा बचाव आंदोलन
६. मानवी तस्करी
७. सध्याच्या घडामोडींच्या बातम्या म्हणून बॉलिवूड
८. भारतीय डिजिटल गोमिंग

***** BEST OF LUCK *****

Time : 2:30 HRS

N.B.1) All questions are compulsory

2) Numbers to the right indicate full mark.

Q.1. Case Study - Answer all the Five Question Below: (3 Marks Each):

15 M

26% FDI in Digital Media is Bad Thing for India's News

In 2006, the news agency Reuters set up a bureau in a virtual world called Second Life, and assigned a full-time reporter to the platform. In 2008, it shut the bureau down. In 2017, In Shorts, a news app which provides a short summary of the latest news developments, raised \$5 million from Tiger Global. Earlier this month, Daily hunt, a news aggregator, raised \$3 million, as part of a funding round of around \$25 million. Daily hunt publishes news articles from various news publications and also owns a majority stake in One India, an Indian language news portal. In 2015, Rupert Murdoch's News Corporation bought VCCircle, an Indian digital publication which focused on the venture capital and private equity investment space in India.

What is so different about the Internet is that what businesses do often defies a fixed definition: just because you run podcasts on your website doesn't make you a radio website. Just because you do a few live streams or host videos, doesn't mean that you're a broadcaster. Just because you supply news to a virtual world doesn't make you a virtual world news agency. How would you classify a website that only has quizzes to allow users to get a deeper understanding of the latest news? Before regulating news on the Internet, the government of India has to consider the nature of the Internet: is it print, TV or radio, or some or all of these things?

The shape-shifting nature of the digital world allows for the combination of audio, video, text and interactivity to provide users with content in ways that traditional definitions of radio, television and print can never encompass.

This is why the decision taken by the government to restrict Foreign Direct Investment in Digital Media is so difficult to digest. Even the announcement in the cabinet note seems confused: it first mentions that the FDI policy allows 49% FDI for up-linking of "News & Current Affairs' TV Channels", before saying that 26% FDI is being permitted for "uploading/streaming of News & Current Affairs through Digital Media" on the lines of print media. A few other points to consider:

1. The regulations actually reduce the FDI limit in digital media by restricting FDI in it to 26%, as opposed to a previous situation of allowing 100% FDI. Many platforms, digital news ventures and aggregators have raised money from foreign investors and private venture capital funds in the past without restrictions. Yes, there was a regulatory non-level playing field in comparison with traditional media, but instead of de-regulating traditional media businesses by allowing FDI at 100%, the government has increased regulation for them.

2. The regulations will be open to interpretation: it's not clear how these restrictions will apply on the Internet. Will they apply to news content creators alone, or to platforms which aggregate them? Will they apply to just video streaming businesses, or on those who also upload video to YouTube? What will be the impact on podcasting services like IVM Podcasts which has audio content on the latest news and current affairs?

3. How will news aggregators be impacted? Not just Dailyhunt, but Google News, Facebook, Reddit and YouTube aggregate news content. Will these FDI restrictions apply to those applications and websites that aggregate news? What about services like InShorts which summarize news?

4. Streaming and uploading are two very different functions: Uploading is not the same as uplinking, and content that is being uploaded may or may not involve streaming. If these restrictions are meant to apply to broadcasting on the Internet (wherein live-streams of TV channels are being shared online) in order to control live streaming of certain sensitive content, then they shouldn't apply to video content being uploaded in a manner that is not live. Streaming video is more like broadcast, and it is typically viewed when it is streamed.

5. Does this apply to text-based sites? The text seems to contrast uploaded/streaming content with broadcast, but all content online is essentially uploaded, whether by professional organizations or by users themselves. It's not clear whether text-based websites will be out of the ambit of these restrictions.

6. What about news websites and apps that have already raised more than 26% funding? Will they now have to buy back equity? What about those news websites that have been acquired by foreign publications/media entities?

Handwritten notes: "JYBAMC" and "CE" with a circled "14" below it.

7. Different regulations for different entities: A TV channel today, which broadcasts news on DTH, is allowed to raise 49% foreign equity. In some cases, the promoter groups of these entities license this content to be streamed online to a related company, and collect license/syndication fees. Thus, for the same content, for two different entities, a differential limit of 49% and 26% FDI will now be valid.

8. Better to register a media business outside of India: For news entities that want to service Indian readers, the message from the Indian government is that it makes more sense to register outside of India and set up an affiliate/subsidiary entity in India, or even just a bureau.

A few years ago, I received a call from a digital media founder who wanted to discuss the idea of forming an association of digital media entrepreneurs. His company had just received a frivolous legal notice, and was wondering whether they would get protection from the government against such harassment if online news businesses are recognized separately and have accreditation. It was a terrible idea. The fact remains that individuals have greater protection and more freedoms than companies in India, Media businesses, even more so. Whether it is controlling the import or sale of newsprint, restricting government advertising, or tax raids, the government has many levers to control the media and its content.

The ability to raise funds, especially in an environment where media businesses are struggling for revenue, is another such option. With this new imposition of 26% FDI in the news media, the government of India has given itself that leverage, and this will end up restricting the ability of media businesses to serve their readers.

1. What is the new policy of FDI in Digital Media?
2. What is the difference between streaming and uploading
3. What are news aggregators? Give Examples.
4. How can the Government control Media in many ways?
5. What is the shape shifting nature of Digital Media?

- Q.2.A Describe Swacch Bharat Abhiyan & its impact. 8 M
B Please give a brief profile of Smriti Irani – Minister of Women and Child Development and Minister for Minority Affairs. 7 M
- OR
- Q.2.C Why is the water crisis the biggest problem facing country today? 8 M
D Please give a brief profile of Mulayam Singh Yadav. 7 M
- Q.3.A Describe Maharashtra Navnirman Sena as a regional party and it's growth from inception till today? 8 M
B Describe Kulbhushan Jadhav case at International Court of Justice? 7 M
- OR
- Q.3.C Describe gaming industry & its future with special reference to Blue Whale & PUBG? 8 M
D Explain the mobile applications used frequently by Journalist worldwide? 7 M
- Q.4. A. Explain Triple Talaq Bill & its impact for empowering Muslim Women? 15 M
OR
Q.4. B. Discuss in details current political dynamics of Maharashtra. 15 M
- Q.5. Short Notes : (Any Three) 15 M
- A. Augmented Reality Vs Virtual Reality
 - B. Profile of Rahul Gandhi
 - C. Union Budget 2022
 - D. Save Aarey Movement
 - E. Medha Patkar and Narmada Bachao Andolan
 - F. Human Trafficking
 - G. Bollywood as Current Affair News.
 - H. Indian Digital Gaming.